

Шифр:

«Борітеся - поборете»

Конкурсна робота

на тему:

«Формування та діяльність українських козацьких товариств у Болгарії (20-30 рр. XX ст.)»

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Загальна характеристика української еміграції до Болгарії у міжвоєнний період.....	7
1.1. Етапи формування української діаспори.....	7
1.2. Характеристика основних організацій еміграції.....	8
1.3. Козацькі організації у Болгарії.....	11
Розділ 2. Філія УНАКОТО - основне козацьке товариство в Болгарії у міжвоєнний період	13
2.1. Утворення та діяльність УНАКОТО	13
2.2. УНАКОТО в Болгарії у системі взаємин з іншими організаціями української еміграції.....	14
Розділ 3. Українські козацькі товариства в Болгарії в міжвоєнний період	17
3.1. Військова організація “Січ”.....	17
3.2. Українське культурне об’єднання.....	18
3.3. Українсько-болгарське товариство в Болгарії.....	19
3.4. Взаємовідносини товариств.....	23
Висновки	24
Список джерел та літератури.....	27

ВСТУП

Актуальність теми. На початку ХХ ст. козацький рух пройшов складний шлях піднесення, падіння і подальшого розвитку. В умовах широкомасштабних революційних зрушень і збройної боротьби за українську державність досить помітне значення відігравали спроби відновлення козацької військової спільноти та використання окремих українських військово-козацьких традицій. За цей час був накопичений певний досвід діяльності козацьких осередків в умовах розбудови сучасної української держави та за її кордоном. На жаль, цей досвід діяльності козацького руху у 20-30 рр. ХХ ст. залишається маловідомим для сьогодення.

Після національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. значна кількість українських державних, громадсько-політичних діячів, військових, вчених та молоді опинилась на еміграції. Однією з країн, де в міжвоєнний період сконцентрувались значні сили української еміграції, була Болгарія, де під активним впливом українських діячів відбувалося формування організацій української діаспори в еміграції.

У цей період починають формуватися організації різногоспрямовані. Нашу увагу привертають «прокозацькі» товариства, які мало вивчені. Тому наша робота присвячена дослідженню формування і діяльності українських козацьких товариств у Болгарії у міжвоєнний період.

Метою роботи є дослідити діяльність українських «прокозацьких» організацій у Болгарії у 20-30-ті рр. ХХ ст.

У зв'язку з метою були поставлені наступні **завдання**:

- простежити етапи формування української еміграції у Болгарії;
- з'ясувати, які організації були створені у 20-30 рр. ХХ ст.;
- визначити основні напрямки взаємовідносин організацій

української діаспори в Болгарії;

- виокремити з усіх організацій козацькі товариства;
- схарактеризувати діяльність козацьких організацій.

Об’єктом дослідження є українські козацькі товариства на еміграції у Болгарії в 20-30 рр. XX ст.

Предмет роботи - діяльність «прокозацьких» організацій у Болгарії у міжвоєнний період.

Хронологічні межі дослідження: 1918-1939 рр. Нижня хронологічна межа обумовлена новим етапом еміграції українських діячів до Болгарії та формуванню країні українських козацьких товариств. Верхня-припиненням діяльності товариств.

У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Загальнонауковим є метод аналізу і синтезу. Використано історико-генетичний та біографічний методи, що дають можливість вивчити під чийм впливом формувалися організації, їх керівний склад, основні напрямки діяльності та форми роботи. У роботі використано термін «прокозацькі» товариства, яким ми маємо на увазі товариства у назві чи діяльності яких є козацька складова.

Історіографія. Дослідження теми організацій української діаспори в Болгарії має свою історіографію, здебільшого це роботи 90-х рр. XX ст., які можна розділити на українську та іноземну історіографію.

В українській можна виділити хронологічні етапи вивчення теми: 1990-ті рр. та 2000-і рр. На першому етапі з’являються узагальнені праці дослідників з історії міжвоєнної української політичної еміграції в Європі. Фрагментарні дані про українську еміграцію в Болгарії наводяться у монографіях таких дослідників, як В. Трощинський [30] та В. Наріжний [27]. Відомості про україно-болгарські відносини 1918-1939 рр. подає В. Павленко [28, 29], де виокремлено для дослідження українсько-болгарські взаємини періоду 1918-1939 рр. і, зокрема діяльність української еміграції. Залучення значного архівного матеріалу дозволило авторці створити

уявлення про життя української спільноти в Болгарії.

Другий етап характеризується поглибленим вивченням окремих українських товариств в Болгарії. Такими дослідженнями в Україні займався В. М. Власенко [15-19], зокрема і діяльністю організацій, таких як Українське культурне об'єднання, Українське національне козацьке товариство (УНАКОТО). Автор виділяє у міжвоєнний період три хвилі еміграції, і розглядає кожну окремо, виділяючи їх основні риси.

Розглядаючи іноземну історіографію можна виділити дві основні групи: російську і болгарську. У російській історіографії українську еміграцію в Болгарії розглядають як невід'ємну складову російської еміграції. Такої точки зору дотримується дослідник історії російської еміграції на Балканах М. Йованович [23].

Серед болгарських дослідників російської еміграції на наявність українських організацій у міжвоєнний період у Болгарії вказували Д. Даскалов [21] та Ц. Кьосева [24]. При цьому перший дослідник вважав керівників українських організацій діячами російської еміграції, які в реальності були її опонентами. Другий автор відзначала національну відокремленість українців від російської еміграції.

Нещодавно побачила світ робота болгарського журналіста П. Мангачева [25], присвячена історії міжвоєнної української еміграції, в тому числі й її громадським організаціям.

Окремі відомості про організації емігрантів у цій балканській країні згадуються також у роботах, присвячених лідерам української еміграції у цій країні М. Паращуку [2] та В. Филоновичу [17].

Спроби узагальнити історію та діяльність української діаспори в Болгарії належать А. Якімовій [31], В. Жуківському [22]. В. Москаленко та Е. Хакова підготували каталог документів з болгарських архівів, присвячений українській еміграції після Першої світової війни [1,2].

Джерельна база роботи репрезентована опублікованими документами та архівними матеріалами.

Опубліковані матеріали представлені у збірнику документів, фото і публікацій «Проф. Михайло ІвановичПарашчук. (1878-1963)» за редакцією Е. Хакової та В. Москаленка. Нашу увагу привертає четвертий розділ цього збірника «Громадсько-політична діяльність М. Паращука», у якому упорядники подають і окремо виділяють документи товариств української діаспори. Виходячи з наявних документів можемо їх поділити на декілька груп: 1) загальні відомості про українські товариства міжвоєнного періоду; 2) козацькі товариства у 20-30 рр. XX ст.; 3) Українсько- болгарське товариство, яке можна виділити в окрему групу через велику кількість опублікованих у збірнику документів.

Архівні матеріали знаходяться в Науковому архіві Болгарської академії наук (НА БАН), зокрема листи та запрошення на свята, що знаходяться у фондї І. Шишманова та особисто переглянуті автором роботи[12, 13].

Таким чином, тема роботи забезпечена літературою і джерелами, які дозволяють розкрити поставленні мету та завдання.

Розділ 1

**УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ ДО БОЛГАРІЇ
У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД**

1.1. Етапи формування української діаспори. Український і болгарський народи мають значну спільність історичної долі, багатовікові відносини у релігійному, культурному, господарському, громадсько-політичному житті. Одна зі сторінок взаємин між Україною та Болгарією розпочинається проголошенням незалежності УНР, коли 9 лютого 1918 р. Німеччина, Туреччина, Болгарія і Австро-Угорщина підписали в Брест-Литовський мир з Українською Народною Республікою, за умовами якого держави вони визнавали незалежність УНР.

Болгарія була однією із перших країн, що визнала незалежність УНР. Відразу після цього у країні було створено українське посольство. Першим надзвичайним повноважним послом УНР був Олександр Шульгін - український політичний, громадський, культурний і науковий діяч. До складу посольства УНР в Болгарії входило 10 дипломатів, які займалися поширенням інформації про Україну та поверненням військовополонених на Батьківщину. В Україні першим послом Болгарії став І. Шишманов [14, с.7], відомий болгарський вчений-історик, славіст, україніст та громадський діяч. Він був одружений з Л. Драгомановою, донькою видатного українського історика М. Драгоманова. Але під час його шляху в Києві відбувся переворот на чолі з П. Скоропадським, відтак УНР припинила своє існування й І. Шишманов став послом Болгарії вже в новопроголошеній Українській Державі у формі Гетьманату [14, с. 16].

На момент створення перших дипломатичних представництв УНР, в Болгарії уже існувала українська діаспора: М. Драгоманов, Л. Українка, М. Парашук, Л. Драгоманова-Шишманова, Ф. Шульга, П. Сікора, В. Драгомирецький, І. Кондратенко та інші, які займалися налагодженням українсько-болгарських стосунків.

Після встановлення радянської влади в Україні у Болгарію емігрують політики, вчені, військові та громадські діячі УНР [18, с. 5]. Саме під їх активним впливом відбувалося формування організацій української діаспори в еміграції у Болгарії.

Дослідники виділяють три хвилі української еміграції в Болгарію. Перша хвиля охоплює період із другої половини 1918 р. і до кінця 1919 р., коли до Болгарії прибули окремі представники заможних верств суспільства, військові та цивільні особи після поразки військ Антанти у квітні 1919 р. (так звана «французька» евакуація Одеси)[17, с. 3]. Друга хвиля припала на зиму - весну 1920 р., коли внаслідок низки поразок армії генерала Антона Денікіна з Одеси та Новоросійська були евакуйовані військові та цивільні особи. Третя хвиля розпочалася восени 1920 р. після евакуації «Русской Армии» генерала П. Врангеля з Криму. Поряд із військовими батьківщину залишило чимало цивільних осіб. Посольство УНР в Болгарії повідомляло, що з Криму евакуювалося близько 130 тис. осіб [17, с. 6].

Саме після третьої хвилі еміграції в Болгарії активно почали формуватися об'єднання українських емігрантів у зв'язку з подібними формуваннями в інших країнах. Не всі організації мали козацьке спрямування, частина еміграційних структур створювали свої філії в різних містах країни.

1.2. Характеристика основних організацій еміграції. У 2000 р. у Софії за сприяння Посольства України було видано документальний каталог «Украинската емиграция в България след Първата световна война» [1]. Згідно з його даними, у 20-х рр. XX ст. у Болгарії існувало 23 українські емігрантські організації: Український студентський союз, Товариство «Українська Громада», Культурно-освітній гурток «Михайло Драгоманов», Українське культурно-освітнє товариство «Українська Громада в Болгарії», Товариство українців у Болгарії, Українське гімнастичне товариство «Січ» та Товариство «Український Сокіл», Українське культурне об'єднання (УКО), Українське земляцтво «Смок», Союз українських організацій у Болгарії; монархічна

організація «Український гурток», монархічна група в місті Пловдив, Товариство «Український центральний національно-культурний комітет»; українські «прокозацькі» структури: Товариство «Українське національне козацтво», Організація «Українське козацтво», Козацьке культурно-освітнє і добродійне братство в Софії «Кубанський козацький хутір», Козацьке культурно-освітнє і добродійне братство «Союз козаків-націоналістів в Болгарії» («Союз козаків- самостійників», заснований П. Кудіновим в 1934 р.), Організація вільних козаків «Н.С. Рябовол», Українське національне козацьке товариство «УНАКОТО», Козацьке культурно-освітнє добродійне братство «Софійська козацька станиця», «Разінська козака станиця», «Союз козаків в Болгарії», Українське товариство запорізьких козаків «Гетьман Сагайдачний» в Русе[1]. Більшість головних осередків цих організацій розташовувалися у Софії.

Одна з перших організацій української еміграції в Болгарії виникла у 1918 р. за ініціативи українського посольства в Болгарії - це було Українсько-болгарське культурне товариство [10, с.409]. Серед його членів були колеги і учні М. Драгоманова, відомі болгарські вчені: професори Д. Агура та В. Златарський, академік М. Арнаудов. Проте у 1920 р. разом із посольством товариство припинило своє існування [14, с. 13.].

Діяльність Культурного українсько-болгарського товариства відновила у 1926 р. під назвою Українсько-Болгарське товариство. Перше організаційне засідання щодо відновлення відбулося 13 лютого 1926 р. [11, с. 395-396]. На ньому були обговорені проекти програми й статут, затверджено членів управи. Головою товариства був обраний І. Шишманов, а згодом - М. Арнаудов [10].

Так, в 1921 р. у Софії був створений Клуб військовополонених українців, а трохи згодом - Клуб товариства «Українська Громада в Болгарії». Цього ж 1921 р. з неї виділилися військова організація «Січ» та Культурно-просвітній гурток [15, с. 5].

У 1931 р. в м. Софії створили Українську бібліотеку (завідувач Б.

Недоля- Цибульський). У м.Відін був відкритий Український дім (1933-1938) з бібліотекою, клубом, кафе. Діяли Український народний хор (диригент Я. Володій) та Українсько-Болгарський хор (диригент І. Орлів). У 1934 р. у м. Софії була організована виставка українського мистецтва. Крім того, проводились українські вечори (часто добродійні) з театральними виставами, виступами українського хору та окремих виконавців, новорічні святкові заходи для дітей українських емігрантів. Відзначалися пам'ятні дати та ювілеї Т. Шевченка, М. Драгоманова, інших видатних українців.

У Болгарії відбувалися конференції, конгреси українських емігрантських організацій (перший проведено 14-15 жовтня 1933 р. у Софії). Українські емігранти брали активну участь у Четвертому конгресі слов'янських географів і етнографів у Софії (1936 р.) [6, с. 413-415]: організували виставку про Україну, покладали квіти до пам'ятника М. Драгоманову. У цей же час Українсько-Болгарське товариство в Софії видало брошуру «Украина в диаграми и карти».

Завдяки зусиллям українських емігрантів у 1927 р. встановлено виконаний українським скульптором М. Паращуком пам'ятник на могилі М. Драгоманова з написом на цоколі: «Великому громадянину - українські емігранти. 1927 р.». У 1931 р. на засіданні Української Громади, Українсько-Болгарського товариства й інших організацій за участю вчених і студентів Софійського університету та науковців Академії наук Болгарії було висловлено побажання встановити на могилі М. Драгоманова скульптурний портрет на честь 90-річчя від дня народження вченого. Відкриття поновленого пам'ятника відбулося 30 жовтня 1932 р. Серед присутніх були Л. Шишманова, Д. Шишманов, О. Шульгін, гості з емігрантських організацій різних країн Європи. М. Паращук створив також невеличкий профільний портрет М. Драгоманова. У 2008 р. цей витвір зник безслідно, і болгарський скульптор В. Рашидов розпочав його відновлення. Новий портрет виконаний не з бронзи, як оригінал, а з каменю. Відновлення стало можливим завдяки коштам діаспори, українських дипломатів, українського уряду, спонсорів.

Учасники конференції «Драгоманівські студії» 30 вересня 2009 р. поклали квіти до вже відновленого пам'ятника М. Драгоманова.

У 20-х рр. ХХ ст. в Софійському університеті працювало багато викладачів з Новоросійського (Одеського) університету: П. Біціллі, С. Вілінський, А. Медведєв, Д. Кішенський, Д. Крилов, М. Попруженко, В. Рененкамф, І. Шапшал, О. Янишевський, В. Зав'ялов, О. Маньковський, В. Стефанський. Київський університет представляли: Д. Шелудько, І. Базанов, П. Богаєвський, Г. Рейн. Представниками Харківського університету були В. Воробйов, О. Черевков. З Київської духовної академії прибули М. Поснов та член Історичного товариства при Київському університеті В. Мякотін [16, с. 115].

Українські емігранти не мали своєї церкви, але брали участь у духовному житті Болгарії. Г. Боголюбов був економом в Калоферському монастирі, К. Раков - монахом, М. Ващенко - дияконом у місті Відін. Українське культурне об'єднання (УКО) 28 грудня 1941 р. організувало лекцію «Шляхи національної української церкви» (лектор - отець пресвітер Андрій).

У церкві «Кирило і Мефодій» в Софії широко відзначалося найшанованіше серед українських козаків свято Покрови Пресвятої Богородиці. Його відвідували члени всіх українських емігрантських організацій столиці Болгарії.

Отже, за короткий час українська діаспора зуміла згуртуватися й розпочати активну громадську і культурну діяльність, співпрацюючи з болгарською інтелігенцією.

1.3. Козацькі організації у Болгарії. Поряд з громадськими організаціями формуються у Болгарії у міжвоєнний період українські організації «прокозацького» спрямування. А. Якімова [31, с. 64-65] надає виділяє 9 українських «прокозацьких» структур із загального переліку у зазначений період: Товариство «Українське національне козацтво», Козацьке культурно-освітнє і добротинне братство в Софії «Кубанський козачий

хутір», Козацьке культурно-освітнє і добродійне братство «Союз козаків-націоналістів в Болгарії», Організація вільних козаків «Н.С. Рябовол», Українське національне козацьке товариство «УНАКОТО», «Союз козаків в Болгарії», Українське товариство запорізьких козаків «Гетьман Сагайдачний» в Русе. Більшість головних осередків цих організацій розташовувалися у Софії. В інших містах країни діяли їх філії [31, с. 66].

Такі організації займалися популяризацією ідей козацтва, історії України, боролися за визволення українського народу з більшовицької окупації, відновлення незалежної гетьманської України. Також товариства проводили навчальні козацькі курси в національному дусі, читали лекції, широко розгорнули культурницьку діяльність. Ці організації були малочисельні. В них збиралась не значна частина української еміграції, більшість яких виступало за самостійну гетьманську Україну [20, с. 92].

Основною організацією була філія Українського національного козацького товариства (УНАКОТО), що будувалася як напіввійськова організація і сповідувала ідею самостійної гетьманської (монархічної) держави [18, с. 3]. Також можна згадати товариства, які проводили активну «прокозацьку» роботу: військова організація «Січ», Українське культурне об'єднання, Українсько-болгарське товариство в Болгарії та ін.

Таким чином, після національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. значна кількість українських громадсько-політичних діячів, військових, вчених та молоді опинилась на еміграції. Однією з країн, де в міжвоєнний період сконцентрувались значні сили української еміграції, була Болгарія. Виділяють три хвилі еміграції, протягом яких формуються та діють українські організації.

Поряд з громадськими організаціями формуються у Болгарії у міжвоєнний період українські організації «прокозацького» спрямування. Такі організації займалися популяризацією ідей козацтва, історії України, боролися за визволення українського народу з більшовицької окупації, відновлення незалежної гетьманської України.

Розділ 2

ФІЛІЯ УНАКОТО - ЯК ОСНОВНЕ КОЗАЦЬКЕ ТОВАРИСТВО ВБОЛГАРІЇ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

2.1. Утворення та діяльність УНАКОТО. Під час Національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. утворилося «Вільне козацтво», яке було створене на Чигиринському з'їзді у жовтні 1917 р., і діяло в Україні до 1923 р. У 1920 р. у Берліні було започатковано його закордонну частину - «Українське вільне козацтво» (Українське козацьке товариство).

У 1922-1936 рр. організація мала назву Українське національне козацьке товариство (УНАКОТО/УНКТ). Вона виникла з ініціативи колишнього ад'ютанта П. Скоропадського, генерального писаря Української держави 1918 р. І. Полтавця-Острянці. Він же був обраний отаманом УНАКОТО. Мета організації — відновлення незалежної України у формі «Національної Диктатури, опертої на Національне Козацьке Військо, створене на його історичних традиціях, позаяк під час відбудови Української Держави та до встановлення Українським Козацьким Народом конечних форм державности це єсть єдина форма, яка відповідатиме національним завданням в розумінню розвою культури й могутности, та повної охорони від спроб наших ворогів в друге підбити Україну під себе» [18, с. 4]. Українська емігрантська преса програму УНАКОТО називала «фашистською», через те, що його ідеології були притаманні такі риси тоталітаризму, як військова диктатура та пріоритет інтересів держави над інтересами особи, партії та класу.

Осередки організації існували на західноукраїнських землях, у Німеччині, Польщі, Румунії, Швейцарії, Югославії та інших країнах Європи. Важливе місце серед них займала філія УНАКОТО у Болгарії [18, с. 1].

Філія УНАКОТО у Болгарії виникла у 1923 р. і будувалася як напіввійськова організація, що сповідувала ідею самостійної гетьманської

(монархічної) держави. Із доповіді Дирекції поліції відомо, що її керівниками були колишній сотник Армії УНР, згодом генеральний бунчужний, кошовий отаман Козацького кошу УНАКОТО Д. Гулай та генерал Ф. Жеребко. Вони ж входили до складу центральних органів УНАКОТО в Берліні. До керівництва філії належали також брати Орлови, В. Колесниченко, Ф. Полтавців. Максимальна кількість членів філії - 50 осіб [18, с. 4].

Філія УНАКОТО у Болгарії влаштовувала панахиди по загиблим воїнам за незалежність України (щороку на свято Покрови Богородиці), Головному Отаману військ УНР С. Петлюрі, відзначала українські державні (день проголошення Незалежності України, IV Універсалу УЦР, 22 січня) та національні (Шевченківські дні) свята, брала участь у відкритті пам'ятника М. Драгоманову у Софії (1932 р.) [18, с. 6]. Спільними зусиллями громадських організацій щороку в січні відзначали День незалежності України (22 січня) - проголошення Українською Центральною Радою IV Універсалу. Іноді це свято поєднували з Днем соборності України (Акт Злуки УНР і ЗУНР). Все це говорить про тісні стосунки українських організацій на еміграції.

Культурно-освітня діяльність філії виявлялася в організації та участі у товариських вечірках, концертах, святкових академіях, літературних вечорах, заходах, присвячених дню народження та роковинам смерті Т. Шевченка, світським (болгарським й українським) і церковним святам (Різдво, Пасха, Трійця, Покрова тощо). Український чоловічий хор (близько 40 осіб) під орудою І. Орлова брав участь у концертах, що влаштовувалися Слов'янською Бесідою (болгарська культурно-освітня організація) та Союзом словенських культурних товариств у Софії. Виступи хору транслювалися на столичному радіо[18, с. 5-7].

2.2. УНАКОТО в Болгарії у системі взаємин з іншими організаціями української еміграції. Постійно між філією УНАКОТО як гетьманською організацією та Українською громадою (УГ) у Софії, що була створена П. Скоропадським, йшла гостра боротьба за вплив на місцевих

українських емігрантів. У 1925 р. УНАКОТО сприяли закриттю УГ, проте після її відновлення суперництво між цими двома організаціями продовжувалося. У 1927 р. прихильники П. Скоропадського вирішили припинити усі стосунки з УНАКОТО. Унаслідок цього, зі складу філії вийшла значна група козаків на чолі з І. Міщенком [18, с. 3]. А на початку 1933 р. на засіданні Генеральної козацької ради (один з вищих органів організації) стався розкол між її членами та вождем. У новому складі Українського центрального національного козацького комітету у Болгарії перебували Ф. Жеребко (голова), І. Орлов (заступник голови і начальник загального відділу), Д. Гулай (радник і начальник організаційного відділу) та інші [18, с. 5].

Українське національне козацьке товариство виступило ініціатором створення організації Українського культурного об'єднання (УКО) в Болгарії. Більшість членів УНАКОТО одночасно належала і до УКО. Під впливом гетьманської організації УКО перебувало до початку 1930-х рр. Члени УКО й УНАКОТО видавали двотижневик «Независимост» болгарською мовою (Софія, 1930) та національну громадську інформаційну газету «На сторожі» (1931 р. вийшло декілька чисел). На сторінках першого видання друкувалися статті І. Орлова та Ф. Полтавціва, другого - І. Коршуна, І. та С. Орлових, Ф. Полтавціва. Редактором газети «На сторожі» був І. Орлов, видавцем - Ф. Жеребко [27, с. 119-121].

Члени УНАКОТО активно вели листування з Іваном Шишмановим - послом Болгарії в Україні. Він - відомий болгарський вчений-історик, славіст, україніст та громадський діяч. Був одружений на доньці видатного українського історика М. Драгоманова. І. Шишманов у 1926 р. був обраний головою Українсько-болгарського товариства та підтримував тісні контакти з українськими політиками і вченими, що опинилися в еміграції. Нам відомо два опублікованих листа генерального бунчужного, кошового отамана Козацького кошу Українського національного козацького товариства Д. Гулая до професора І. Д. Шишманова. У першому І. Шишманова запрошують

на святкування Святої Покрови Божої Матері Запорожської [12], у другому - УНАКОТО прохає І. Шишманова бути присутнім на панахиді «Головному Отаманові Української Народньої Республіки Симоні Васильовичу Петлюрі» [13]. З листів видно, що для УНАКОТО була важливою присутність на їхніх заходах представників інших організацій української еміграції.

У 1935 р. І. Полтавець-Остриця оголосив про розпуск УНАКОТО і УКТ та створення нової організації - Українського національного козацького руху (УНАКОР), а наступного року було прийнято статут цієї організації. Саме з того часу розпочався новий етап у розвитку руху українських козаків, що охоплював період 1936-1947 рр. [18, с. 8].

Таким чином, члени УНАКОТО активно співпрацювали з іншими організаціями української еміграції в Болгарії в культурній та громадській сферах. Вони були співзасновниками Українського культурного об'єднання в Болгарії та активно співпрацювали з Україно-болгарським товариством на чолі з І. Шишмановим.

Розділ 3

УКРАЇНСЬКІ КОЗАЦЬКІ ТОВАРИСТВА В БОЛГАРІЇ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Військова організація “Січ”. Наприкінці 1920 р. Посольство УНР в Болгарії, яке повинно було опікуватися емігрантами, саме перебувало в скрутному фінансовому становищі і підлягало ліквідації. Тому з метою об’єднання місцевих українських емігрантів до Болгарії був направлений старшина армії УНР Василь Захарович Филонович [6, с. 142-143]. У Центральному державному архіві Болгарії зберігається його доповідь Головному Отаману військ УНР, Голові Директорії УНР Симону Петлюрі, в якій ідеться про заснування кількох громадських організацій емігрантів. Вона датована 20 червня 1921 р. Автор повідомляв, що, прибувши з Кавказу через Константинополь до Болгарії, зустрів чимало “неорганізованих українців: старшин і козаків, які тинялись весь час по російським інституціям і жили в російських притулках” [17, с. 6]. Життя їхнє серед росіян було важким. Ті козаки, які публічно говорили про свою національність, зазнавали знущань, їх виганяли з цих притулків, позбавляли матеріальної допомоги. Тому Василь Филонович як старшина 4-го полку Українських січових стрільців вважав своїм обов’язком стати на захист співвітчизників. Об’єднавши навколо себе найбільш свідомих українців, він організував “Українську Громаду” [19, с. 9].

Головним завданням управа новоствореної організації вважала придбання власного приміщення. Його виконання ускладнювалося тим, що болгарська влада не виокремлювала українців від росіян, яким вже були надані приміщення. Це пожвавило роботу і невдовзі з Громади виділилися військова організація “Січ” і Культурно-просвітній гурток. Власне після цього починають формуватися організації прокозацького спрямування в Болгарії.

Військова організація “Січ”, що виділилась у 1921 р. із «Української

громади», основною своєю метою вважала боротьбу за визволення українського народу. “Не маючи змоги боротися в рядах нашої регулярної армії, ми поклялися якими б то не було шляхами дістатись на рідний терен в запілля червоних і підняти наш прапор визволення” [19, с. 82]. На чолі “Січі” стояла Рада у складі В. Филоновича (отаман), Хмари (осавул), Г.Крупницького і М.Храпка (члени) [19, с. 83]. Головним завданням керівництво “Січі” вважало виховання старшин і козаків в національному дусі. Читалися лекції з польової служби, топографії для козаків. Через брак відповідних статутів організація так і не змогла влаштувати старшинські і під старшинські курси [19, с. 82].

3.2. Українське культурне об'єднання. У 1926 р. виникла ще одна організація - "Українське культурне об'єднання" (УКО), що сповідувало ідеологію УНАКОТО. Наприкінці того ж року організація налічувала 17 членів, на початку 1928 р. - 27, в середині 1930-х рр. - близько 40 осіб [16, с. 89]. Головами управи УКО були Володимир Колісниченко (з 1926 р. - з перервами), Іван Орлов (з 1928 р. - з перервами), доктор наук Дмитро Шелудько (з 1934 р.), Петро Литвиненко (з 1938 р.), Дмитро Майстренко (1940- 1942). До керівного складу організації у різний час належали Олександр Васецький, Д. Гулай, Олексій Залуговський, Митрофан Зарицький, С. Йосипів, Є. Кириченко, Іван Коршун, Донат Криворучко, Григорій Мицик, Микола Ніцкевич, В. Орлов, Павло Педашенко, Феодосій Полтавців, Тетяна Рибальченко, Іван Тахтай, Йосип Ткаченко, Олександр Труні, Сергій Юзефович та Василь Яковенко [28, с. 175-177].

УКО намагалося поширити свою діяльність на всю територію Болгарії. У 1930 р. в Бургасі виникло Українське культурне об'єднання. Декілька років його очолював доктор наук М. Корниліїв. У 1935 р. до її керівного складу входили Аврам Войт (голова), Павло Власенко, Михайло Григоріїв, Юрій Гусак та Ілля Кравець [16, с. 90]. Завдяки зусиллям М. Ніцкевича у Слівені була відкрита філія на чолі з В. Круглим. Восени 1934 р. вона мала 21 члена. М. Ніцкевич сприяв появі ще однієї філії у Варні. Очолював її М. Дробаха

[25, с. 229]. УКО намагалося підтримувати своїх прихильників у регіонах. З цією метою туди з концертами виїжджали художні аматорські колективи. У листопаді 1934 р. такий концерт відбувся у Пловдиві. Це давало можливість УКО розширити мережу своїх регіональних осередків. У 1936 р. у Пловдиві зусиллями Кирила Лойка була відкрита філія УКО [16, с. 90].

Українське культурне об'єднання, одним із завдань якого було зближення українського і болгарського народів, намагалося налагодити зв'язки з болгарськими громадськими організаціями та діячами. Саме про це йшлося у листі заступника голови управи УКО І. Орлова до голови управи Українсько-болгарського товариства, колишнього посла Болгарії в Україні професора І. Шишманова від 12 жовтня 1926 р. [16, с. 91]. Гарні стосунки у керівництва УКО в особі І. Орлова склалися з Л. Шишмановою-Драгомановою [16, с. 92]. Широкою була діяльність УКО на ниві культури. Заходи у цій галузі слугували засобом збереження національної ідентичності емігрантів і способом адаптації їх до нового громадсько-політичного та мовно-етнічного середовища.

Наприкінці 1933 р. Українське культурне об'єднання відкрило свою власну будівлю, в якій влаштовувалися лекції з історії, культури та економіки України, концерти, вистави, свята, щотижневі вечірки за участю струнного оркестру, хору та сольних виступів. В окремій кімнаті була бібліотека-читальня [27, с. 120-12]. Українське культурне об'єднання припинило своє існування у роки Другої світової війни. Більше 20 його членів було заарештовано та відправлено до СРСР [25, с. 56].

3.3. Українсько-болгарське товариство в Болгарії. Товариство виникло у 1926 р. у будинку професора І. Шишманова та його дружини Л. Драгоманової-Шишманової, що упродовж багатьох років був центром болгарсько-українських науково-громадських зв'язків. Тут збиралась інтелектуальна еліта української громади та болгарські громадські діячі. Л. Шишманова-Драгоманова публікувала рецензії на твори українських письменників і драматургів - М. Гоголя, М. Кропивницького, перекладала

твори болгарських письменників французькою мовою. Вона популяризувала музикальні твори українського композитора М. Лисенка і він, навіть, присвятив їй свій романс «Садок вишневий коло хати» на слова Т. Шевченка [14, с. 5.].

Саме тут, в будинку Шишманових, 1918 р., було засновано Культурне українсько-болгарське товариство за сприяння українського посольства в Болгарії. Серед його членів були колеги і учні М. Драгоманова, відомі болгарські вчені: професори Д. Агура та В. Златарський, академік М. Арнаудов. Проте у 1920 р. разом із посольством товариство припинило своє існування [14, с. 13.].

Діяльність Культурного українсько-болгарського товариства відновила у 1926 р. під назвою Українсько-Болгарське товариство. Перше організаційне засідання щодо цього відбулося 13 лютого 1926 р. На ньому були обговорені проекти програми й статут, затверджено членів управи. Головою товариства був обраний І. Шишманов, а згодом ним став згодом - М. Арнаудов [10, с. 10.].

Іван Шишманов був першим головою товариства. Він підтримував жваві контакти з українськими політиками і вченими, що опинилися в еміграції. Активно співпрацював з Українським національним козацьким товариством (УНАКОТО). Нами знайдено в архівних фондах БАЛІ два листа генерального бунчужного, кошового отамана Козацького кошу Українського національного козацького товариства Д. Гулая до професора І. Д. Шишманова. У першому І. Шишманова запрошують на святкування Святої Покрови Божої Матері Запорозької, у другому - УНАКОТО звертається до І. Шишманова з проханням бути присутнім на панахиді «Головному Отаманові Української Народної Республіки Симоні Васильовичу Петлюрі» [12, 13]. Це свідчить про чималу роль Українсько-болгарського товариства в інших товариствах.

Михайло Арнаудов став головою товариства у 1932 р. Він був болгарським вченим, фольклористом, істориком літератури. Протягом

перебування в лавах Товариства був деканом історико-філологічного факультету Софійського університету у 1921-1922 рр., і 1935-1936 рр. - ректором Софійського університету. М. Арнаудов активно листувався з відомими українськими і болгарськими діячами, що досить позитивно впливало на діяльність товариства, а саме з О. Шульгіним, Р. Смаль-Стоцьким, О. Лотоцьким [2, с. 400.].

Одним з секретарів Товариства був Михайло Паращук, український і болгарський архітектор, скульптор і громадський діяч. Він автор багатьох скульптурних та архітектурних проектів у Львові та Софії: скульптурних проектів діячам української культури: В. Стефаника, С. Людкевича (обидва — 1906), Т. Шевченка (1912), І. Франка (1913), М. Лисенка (1913), М. Грушевського, С. Петлюри (1936), митрополита А. Шептицького та ін.; пам'ятників загиблим воїнам у таборах полонених у Венцлярі та Раштаті, пам'ятника на могилі М. Драгоманова у Софії (1932) [2, с. 5.].

Під час згаданого вище першого організаційного засідання Українсько-болгарського товариства 13 лютого 1926 р. були присутні 20 чоловік: І. Шишманов, І. Миколайв, М. Столярчук, В. Колісниченко, Стефан Младенов, І. Мішченков, Д. Гулай, Казимир Хофман, Й. Ткаченко, В. Орлов, Г. Крупицький, С. Чілінгіров, В. Стефчев, Д. Страшимиров, Л. Дуке, Л. Шишманова, О. Посіова, С. Орлова, М. Паращук, М. Балабанов, І. М. Орлов, А. Будевська-Ганчева, М. Паращук, О. Романюк, Г. Мартиновський, Д. Шишманов (син Івана та Лідії Шишманових) [9, с. 394.]. На засіданні затверджений статут, де окреслена мета діяльності товариства: «пізнання духовної і матеріальної культури болгарського і українського народів в техніці взаємовідносин» [11, с. 395.]. В статуті зазначено умови включення до товариства: постійних, благодійних і почесних членів. Зібрання товариства відбувались на регулярній основі, були щорічні звітні й могли бути надзвичайними.

За опублікованими документами відомо, що Українсько-болгарське товариство активно співпрацювало з Науковим товариством імені Т. Г.

Шевченка (НТШ) та Українським Науковим Інститутом у Варшаві (Польща). Так, співпраця з Українським Науковим Інститутом почалася з листа-привітання до товариства, у якому директор інституту проф. О. Лотоцький наголошував, що «розділяє цілі товариства і хотів би в міру своїх скромних засобів допомогти його діяльності». Тому в розпорядження товариства щомісячно буде висилатись допомога і періодично будуть надходити їх друковані видання [8, с.399.].

За сприяння Українсько-болгарського товариства було встановлено пам'ятник на могилі М. Драгоманова й улаштування академій на його честь. Саме після цієї події почалось листування з НТШ, починаючи з листа-подяки за встановлення пам'ятника. Ще однією яскравою подією, яка відбулась уже за проханням НТШ стало проведення 19.08.1936 р. виставки «Україна в карти и диаграми» в контексті IV конгресу слов'янських етнографів і географів в Болгарії [6, с. 413.].

Зі звіту М. Парашука [3, с. 401-402.], що був заступником голови товариства, можна виділити напрямки діяльності Українсько-болгарського товариства 1935-1936 рр.: просвітницький, популяризаторський, науковий, інформаційний. Професори товариства активно читали лекції на різноманітні тематики. Значну увагу товариство приділяло увагу постаті Т. Г. Шевченка. З нагоди 75-річчя його смерті міська управа, за сприяння Українсько-болгарського товариства, одну з вулиць Софії назвала іменем Т. Шевченка [4, с. 404.]. Також був підготований до друку Шевченківський збірник. За ініціативи товариства було організовано Шевченківський радіовечір, на якому виголосив реферат заступник голови товариства Чилінгіров, декламував Трандафілов, грав українські композиції П. Владігеров, Прокопова, співав українські пісні Діков [3, с. 402.].

Українсько-болгарське товариство мало свої періодичні друковані видання «Украинско-болгарски преглед» (1926-1932 рр.) [11, с. 395.] та «Украино-болгарски вести» (1934-1936 рр.) [5, с. 401.]. Публікації про діяльність Українсько-болгарського товариства друкувались і в інших

виданнях: «Зора «Мир», «Слово», «Утро», «Дневник» та ін. Здебільшого це була інформація про заходи, які організовувало товариство [2, с. 409-414.].

Таким чином, Українсько-болгарське товариство вело активну культурну і політичну діяльність. Учасники товариства читали лекції на різноманітні тематики, проводили пам'ятні вечори, влаштовували святкові концерти, доклали зусиль для встановлення пам'ятника М. Драгоманову. Товариство активно співпрацювало з НТШ та Українським Національним Інститутом та Українським національним козацьким товариством.

3.4. Взаємовідносини товариств. Організації козацького спрямування української діаспори займалися і спільною діяльністю, що проявлялося здебільшого у організації та участі у товариських вечірках, концертах, святах, літературних вечорах, заходах, присвячених дню народження та роковинам смерті Т. Шевченка, світським (болгарським й українським) і церковним святам (Різдво, Пасха, Трійця, Покрова тощо) [18, с. 7]. Зусиллями емігрантів було зведено власний будинок "Українська хата", де розміщувалися ці організації, притулок та робітнича майстерня [15, с. 80].

Спільними зусиллями кількох організацій щороку в січні відзначали День незалежності України (22 січня) - проголошення Українською Центральною Радою IV Універсалу. Іноді це свято поєднували з Днем соборності України (Акт Злуки УНР і ЗУНР). Організації проводили Шевченківські свята (дні), приурочені до дня народження, роковин смерті українського поета та перепоховання його тіла на Чернечій горі у Каневі. Зауважимо, що Шевченківські дні у Болгарії були започатковані Українським посольством і місцевою українською громадою ще у квітні 1920 р. Підтримали цю традицію і новопосталі українські емігрантські організації [16, с. 92].

Таким чином, у міжвоєнний період українські емігранти розгорнули активну культурницьку і пропагандистську діяльність, влаштовували вечірки, лекції та свята. Учасники товариств велику приділяли увагу військовому напрямку: влаштовували військові курси, виховали старшин і

козаків в національному дусі. Особливістю було ще те, що організації активно співпрацювали одна з одною і їх головною метою було - відновлення самостійної гетьманської України.

ВИСНОВКИ

Після національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. значна кількість українських державних, громадсько-політичних діячів, військових, вчених та молоді опинилась на еміграції. Однією з країн, де в міжвоєнний період сконцентрувались значні сили української еміграції, була Болгарія. Саме під активним впливом українських емігрантів відбувалося формування організацій української діаспори у Болгарії.

Проаналізувавши три хвилі еміграції, протягом яких формуються та діють українські організації, ми з'ясували, що саме під час третьої хвилі еміграції, яка розпочалася восени 1920 р. після евакуації «Русской Армії» генерала П. Врангеля з Криму, в Болгарії активно почали формуватися об'єднання українських емігрантів у зв'язку з подібними формуваннями в інших країнах. Визначено, що всього нараховують 23 організації української еміграції у 20-30 рр. XX ст.

Досліджено, що поряд з громадськими організаціями у Болгарії у міжвоєнний період формуються дев'ять українських організацій «прокозацького» спрямування. Зазначено, що такі організації займалися популяризацією ідей козацтва, історії України, боролися за визволення українського народу з більшовицької окупації, відновлення незалежної гетьманської України. Також товариства проводили навчальні козацькі курси в національному дусі, читали лекції, широко розгорнули культурницьку діяльність. Вияснено, що ці організації були малочисельні. В них збиралась не значна частина української еміграції, більшість яких виступала за самостійну гетьманську Україну.

З'ясовано, що основною організацією була філія Українського національного козацького товариства (УНАКОТО), що будувалася як напіввійськова організація і сповідувала ідею самостійної гетьманської (монархічної) держави. Досліджено, що саме Українське національне

козацьке товариство виступило ініціатором створення організації Українського культурного об'єднання (УКО) в Болгарії. Члени УНАКОТО активно співпрацювали з іншими організаціями української еміграції в Болгарії в культурній та громадській сферах.

Проаналізовано, що коли у 1921 р. з «Української Громади» виділилися військова організація «Січ» і Культурно-просвітній гурток, то військова організація «Січ» основною своєю метою вважала боротьбу за визволення українського народу і головним завданням керівництво «Січі» вважало виховання старшин і козаків в національному дусі.

Визначено, що "Українське культурне об'єднання" сповідувало ідеологію УНАКОТО. Члени УКО й УНАКОТО були причетні до видання двотижневика «Независимост» болгарською мовою (Софія, 1930) та національної громадської інформаційної газети «На сторожі» (1931 р. вийшло декілька чисел).

Схарактеризована діяльність Українсько-Болгарського товариства, яке виникло у 1926 р. та вело активну культурну і політичну діяльність. Учасники товариства читали лекції на різноманітні тематики, проводили пам'ятні вечори, влаштовували святкові концерти, доклали зусиль для встановлення пам'ятника М. Драгоманову.

Організації козацького спрямування української діаспори займалися і спільною діяльністю, що проявлялося здебільшого у організації та участі у товариських вечірках, концертах, святах, літературних вечорах, заходах, присвячених дню народження та роковинам смерті Т. Шевченка, світським (болгарським й українським) і церковним святам (Різдво, Пасха, Трійця, Покрова тощо).

Зусиллями емігрантів було зведено власний будинок "Українська хата", де розміщувалися ці організації, притулок та робітнича майстерня.

Таким чином, у міжвоєнний період українські емігранти намагаючись адаптуватися до нових умов життя і зберегти національну ідентичність, створювали організації козацького спрямування. На еміграції організації

козацького спрямування розгорнули активну культурницьку і пропагандистську діяльність, влаштовували вечірки, лекції та свята. Учасники товариств велику значну увагу військовому напрямку: влаштовували військові курси, виховали старшин і козаків в національному дусі. Керівники читали лекції на козацьку тематику, влаштовували курси українознавства. Особливістю було ще те, що організації активно співпрацювали одна з одною і їх головною метою було - відновлення самостійної гетьманської України.

ДЖЕРЕЛА ТА ВИКОРИСТАННА ЛІТЕРАТУРА

ДЖЕРЕЛА

Опубліковані джерела

1. Українська еміграція в Българія след Първата световна война: Документален каталог / Автори и съставители В. Москаленко, Е. Хакова; превод на укр. език В. Москаленко. - София [б. и.], 2000. — 151 с.
2. Хакова Е., Москаленко В. Проф. Михайло Иванович Парашчук (1878-1963). Сборник документи, снимки и публикации. / Посольство на Украйна в България. — София, «ПРИСТА ОЙЛ» ЕАД, 2015. - 800 с.
3. Бележка - отчет на М. Парашчук за дейността на Украинско-българското дружество на 1935-1936 гг. София. 1936. Оригинал. Рукопис // Там само. - Док. № 369. - С. 401-402.
4. Заявление от на Украинско-българското дружество до кмета на София за наименоване на една по-голяма улица в София на името на Т. Шевченко, по повод 120 годишната от рождението му. София. 20. 11. 1935. Чернова Машинопис // Там само. - Док. № 371. — С. 403.
5. Заявление от Украинско-българското дружество до Дирекция на Обществената основа за издаване на сп. «Украиной-български вести». София. 14. 12. 1934. Копие. Машинопис // Там само. - Док. № 368. - С. 401.
6. Информация за открита изложба «Украина в карти и диаграми», организирана от Украинско-българското дружество в дните на IV конгресе на славянски география и етнографи, публикувана във «Заря» от 19.08.1936. София. Печатно. Изрезка от вестник // Там само. - Док. № 387. - С. 413-415.
7. Письмо от М. Арнаудов до Олександр Шулгин във връзка с гостуването му в България и предстоящо честване на Т. Шевченко и Ю. Венелин в София. София. 10. 02. 1934. Копие на М. Парашчук. Ръкопис // Там само. - Док. № 366, 367, 370. - С. 400, 401, 402.

8. Письмо от Украинскиянаученинститут до проф. М. Арнаудов, председател на Украинско-българскотодружество с пожелание за успехи на дружество. Варшава. 14. 03. 1932. Оригинал // Там само. - Док. № 364. - С. 399.

9. Протокол на учредителносьбрание на Украинско-българскотодружество. София. 17. 02. 1926. Оригинал. Машинопис // Там само. - Док. № 357. - С. 394.

10. Сообщение, организирано Украинско-българскотодружество. София. Пенчатно. Изрезка от вестник // Там само. - Док. № 379-390. - С. 409-414.

11. Устав на Украинско-българскотодружество; подписи на членовете на дружество. София. 17. 02. 1926. Копие. Машинопис // Там само. - Док. № 358 -С. 395-396.

Архивні матеріали

12. Науковий архів Болгарської академії наук (НА БАЛ), ф. 11К (І. Шишманов), оп. 2, од. зб. 585, арк. 17-17зв. (Лист генерального бунчужного, кошового отамана ІІІ Козацького кошу Українського національного козацького товариства Д. Гулая до професора І.Д. Шишманова). Машинопис. Автограф.

13. Науковий архів Болгарської академії наук (НА БАН), ф. 11К (І. Шишманов), оп. 2, од. зб. 585, арк. 18 (Лист генерального бунчужного, кошового отамана ІІІ Козацького кошу Українського національного козацького товариства Д. Гулая до професора І.Д. Шишманова). Машинопис. Автограф.

ЛІТЕРАТУРА

14. Бушко Г. Іван Шишманов у болгарсько-українських літературних взаєминах кінця ХІХ- першої чверті ХХ ст.: автореф. дис ... канд. філол. наук / Г.О. Бушко . - Тернопіль : Б. в., 2012 . - 20 с.

15. Власенко В. М. Українська громада в Болгарії міжвоєнного

періоду (за матеріалами паризького тижневика «Тризуб») [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/33146/1/Vlasenko%20-%20Dragomanivs%27ki%20studiya.pdf> (13.03.17).

16. Власенко В. М. Українське культурне об'єднання в Болгарії [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/41036/1/Vlasenko%20-%20Bulgaria.pdf> (13.03.17).

17. Власенко В. М. Третя хвиля міжвоєнної української еміграції до Болгарії [Електронний ресурс] // Режим доступу: periodicals.karazin.ua/drinov/article/download/7736/7210 (28.11.17);

18. Власенко В. М. Філія Українського національного козацького товариства у Болгарії (1923-1936) за матеріалами болгарського і чеського архівів. [Електронний ресурс] // Режим доступу: [https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/29364/3/Vlasenko%2020peredmova%20UNA KOTO.doc](https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/29364/3/Vlasenko%2020peredmova%20UNA%20KOTO.doc) (25.01.17).

19. Власенко В. М. До історії самоорганізації української еміграції в Болгарії. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/12373> (13.03.2017).

20. Даскалов Д. Бялата емиграция в България / Д. Даскалов. - София: УИ «Св. Климент Охридски» 1997. - С. 161-166.

21. Даскалов Д. Издательская деятельность русской эмиграции в Болгарии // Славяноведение. - М., 1996. - № 5. - С. 89-91.

22. Жуківський В. Українська громада в Болгарії // Матеріали I, II, III наукових конференцій «Драгоманівські студії». - Софія, 2008. - С. 18-23.

23. Йованович М. Русская эмиграция на Балканах: 1920—1940 / Пер. с серб. А.Ю.Тимофеева; Науч. ред. А.В.Громова-Колли, Е.В.Михайлова. - М.: Библиотека-фонд «Русское зарубежье»; Русский путь, 2005. - С. 136-139.

24. Кьосева Ц. България и руската емиграция 20-те - 50-те години на XX в.) / Ц. Кьосева. - София: ИМІК, 2002. - 592 с.

25. Мангачев П. Украинската емиграция в България през

періодамеждудветесветовнивойни (1918-1944 г.) / П. Мангачев. - София: Колбис, 2011. - 321 с.

26. Младинова М. ЛидияШишманова - спътница и интелектуалкасъссобственбляськ. [Електронний ресурс] // Режим доступу: cl.bas.bg/za-centralna-biblioteka-1/byulletin.../89_5.pdf(02.03.2017)

27. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919-1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої) / Симон Наріжний. - К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1999. - 271 с.

28. Павленко В. В. Україно-болгарські взаємини. 1918-1939 рр. / В. В. Павленко - К. : Інститут історії України НАН України. 1995. - 223 с.

29. Павленко В. Іван Шишманов - повноважний посол Болгарії в Україні. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu_2010_19_10 (01.12.17).

30. Трощинський В.П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / В.П. Трощинський. - К.: Інтел, 1994. - 259 с.

31. Якімова А. Українці в Болгарії: філософія історичного буття (нарис) / А. Якімова. - Софія, 2011. – 250 с.

АНОТАЦІЯ

Після національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. значна кількість українських громадсько-політичних діячів опинилась на еміграції. Однією з країн, де в міжвоєнний період сконцентрувались значні сили української еміграції, була Болгарія. Під активним впливом українських діячів відбувалося формування організацій української еміграції у Болгарії. У 20-х рр. ХХ ст. починають формуватися організації «прокозацького» спрямування, які займалися популяризацією ідей козацтва, історії України, боролися за визволення українського народу з більшовицької окупації, відновлення незалежної гетьманської України.

Питання дослідження цих організацій на сьогодні дуже фрагментарні, майже не висвітлені у літературі та доступні лише у архівах. Тому наша робота присвячена дослідженню формування і діяльності українських козацьких товариств у Болгарії у міжвоєнний період.

Метою роботи є дослідити діяльність українських «прокозацьких» організацій у Болгарії (20-30-ті рр. ХХ ст.). Для досягнення мети визначено *завдання*: простежити формування українських організацій у Болгарії у 20-30 рр. ХХ ст.; виокремити з усіх організацій козацькі товариства; визначити основні напрямки діяльності та взаємовідносин організацій української діаспори в Болгарії.

Наукова робота *складається* зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел та літератури. *Обсяг* – 30 сторінок. Перший розділ характеризує динаміку української еміграції до Болгарії та загальний огляд формування «прокозацьких» товариств. Другий – розкриває діяльність основного товариства - Українського національного козацького товариства. Третій – присвячений іншим козацьким товариствам, що діяли в зазначений період.

Джерельна база роботи репрезентована опублікованими документами та архівними матеріалами. Архівні матеріали знаходяться в Науковому архіві Болгарської академії наук (НА БАН). Опубліковані матеріали представлені у збірнику документів, фото і публікацій «Проф. Михайло Іванович Парашчук. (1878-1963)» за редакцією Е. Хакової та В. Москаленка.

Ключові слова: Болгарія, еміграція, «прокозацькі» товариства, Українське національне козацьке товариство (УНАКОТО), філія УНАКОТО у Болгарії.